NAGY LÁSZLÓ TIBOR

A közfeladatot ellátó személyek elleni erőszak vizsgálata

A közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakos cselekmények száma az ezredforduló után emelkedést mutat, ami együtt járt a média fokozott érdeklődésével. Különösen a pedagógusok elleni támadások váltottak ki erős visszhangot, ami e téren a Btk. szigorítását is magával hozta. Empirikus kutatásunk során 283 bűncselekmény, 311 elkövető és 320 sértett adatait elemeztük. A leggyakrabban a közlekedési dolgozók (gépjárművezetők, jegyellenőrök, jegykezelők) válnak áldozattá. A cselekmények motívuma legtöbbször az elkövetők rendreutasítása. Az elkövetések hátterében felfedezhető a normák megbecsülésének hanyatlása, a jó értelemben vett tekintélytisztelet elutasítása, egyfajta virtus, túlzott önérzet megnyilvánulása, az alkoholos befolyásoltság szerepe, de nem egyszer a sértetti közrehatás is. Szükséges lenne a közfeladatot ellátó személyek konfliktuskezelő képzése, valamint célszerű volna a közvetítői eljárás e bűncselekményre történő kiterjesztése is.

A kutatás indokai, célja és módszere

A kutatás indokai és célja

Az elmúlt időszakban a média mind gyakrabban foglalkozott olyan esetekkel, amikor úgynevezett *közfeladatot ellátó személyek* váltak bűncselekmények sértettjeivé. Kiemelt nyilvánosságot kaptak és megdöbbenést keltettek a pedagógusokat érő bántalmazások, de egyre-másra jelentek meg orvosok, mentők, buszvezetők, polgárőrök, postások stb. elleni támadásokról szóló híradások is. E tudósítások ráirányították a közvélemény figyelmét az ilyen jellegű cselekményekre, de a jogalkotók és a jogalkalmazók sem maradtak érzéketlenek a probléma iránt. A közelmúltban megtörtént a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak évtizedek óta változatlan *büntetési tételének megemelése* abban az esetben, ha a bűncselekményt pedagógus vagy a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott sérelmére követik el.[1] A bírósági ítéletek indokolásában gyakran történik hivatkozás arra, hogy a bíróság súlyosbító körülményként vette figyelembe a hasonló bűncselekmények igen elszaporodott voltát.[2]

---

[1] 2010. évi LVI. törvény 6. §. Hatályos 2010. július 23-tól.

[2] Például PKKB 30.B.IX.28.965/2008/7. számú ítélete; Somogy Megyei Bíróság B.545/2007/9. számú ítélete.

A prevenció terén is történtek kezdeményezések: a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya például háromezer példányban bűnmegelőzési tájékoztató matricát készített, ekként a lakosság figyelmét kívánja széles körben felhívni a közfeladatot ellátó személyek elleni erőszak negatív jelenségére és káros következményeire. A rajzokkal illusztrált tájékoztató az egészségügyben és az oktatásban dolgozók elleni támadások megelőzését hivatott – egyszerű és közérthető információk útján – elősegíteni.[3] A kriminálstatisztikai adatokat szemlélve azt látjuk, hogy a regisztrált közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakos bűncselekmények száma 2001 után emelkedést mutat. Míg a kilencvenes években mindig háromszáz alatti (206–286) ilyen deliktum vált ismertté, addig 2002-ben már háromszázegy, és ez után is mindig háromszáz feletti. Sőt 2004-ben és 2009-ben előfordulásuk a négyszázat is meghaladta (2004-ben 412; 2009-ben 448). Az 1975 és 2009 közötti időszak tekintetében a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak alakulása emelkedő trendet mutat, szemben a hivatalos személy elleni erőszak csökkenő irányvonalával (1. számú ábra).[4] A kérdéskör kriminológiai aspektusaival foglalkozó hazai szakirodalom azonban gyakorlatilag nem létezik, a bűncselekmény említésére is csak ritkán, érintőlegesen, többnyire csupán a hivatalos személy elleni erőszak kapcsán került sor, a kriminálstatisztikai adatokat is esetenként csak azzal összevontan bemutatva.[5]

Mindeme tények indokolttá tették, hogy az Országos Kriminológiai Intézetben olyan empirikus kutatást végezzünk, amely nagyobb mennyiségű bűncselekmény elemzése kapcsán mélyrehatóbb ismereteket tesz lehetővé. A kutatás célja a közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakos cselekmények aktuális morfológiai és etiológiai jellemzőinek, társadalmi-jogi környezetének, a bűnüldözési gyakorlat helyzetének és a megelőzés lehetséges irányainak feltárása volt.

---

[3] El a kezeket a közfeladatot ellátó személyektől! http://www.mellekhatas.hu/index.php?p=news&act=show&cid=9436; http://www.police.hu/borsod/bunmegelozes/bor_101013_05.html, 2010. október 15.

[4] A közfeladatot ellátó személy elleni erőszakot megvalósító regisztrált bűncselekmények erőszakos és garázda jellegű bűncselekményeken belüli aránya 2008-ban 1,2, 2009-ben pedig 1,4 százalék volt. A regisztrált bűnelkövetők tekintetében ez az arány 2008-ban 1,4 (336 fő), 2009-ben pedig 1,5 százalék (352 fő) volt.

[5] Például a Rózsa–Münnich szerzőpáros is összevontan mutatja be az 1960 és 1984 közötti időszak viszonylatában a hivatalos és a közfeladatot ellátó, valamint az ezeket támogató személyek elleni erőszak miatt a bíróságok által elítélt személyek számát. Rózsa J. – Münnich I.: Erőszakos bűnözés az elmúlt negyedszázadban. In: Gödöny J. (szerk.): Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok 23. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 260. o.; Bodrogi K.: A hivatalos személy elleni erőszak. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963, 105–108. o.

1. számú ábra
Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak és hivatalos személy elleni erőszak – regisztrált bűncselekmények száma (1975–2009)

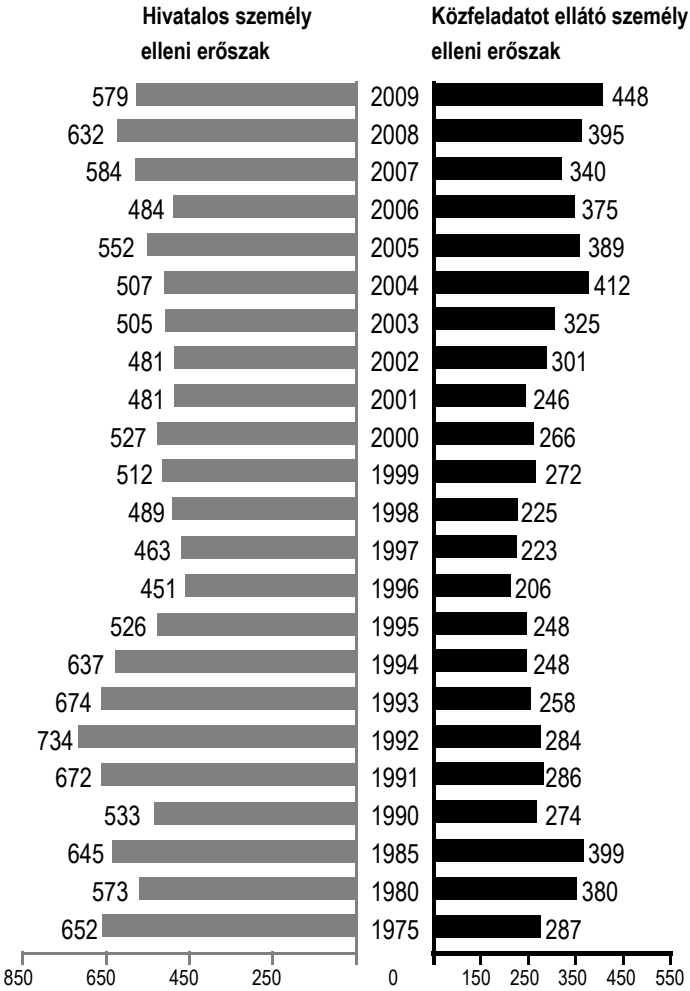

A kutatás módszere

Az empirikus kutatás alapvetően bűnügyi iratok kérdőíves elemzésén alapult. A kutatás céljára szolgáló bűnügyek kiválasztásánál arra törekedtünk, hogy az ügyek ne túl régiek, egyszersmind azonban jogilag minél adekvátabbak legyenek, tehát lehetőleg minél több jogerősen befejezett eljárást vizsgáljunk, amelyek területileg az ország minél nagyobb részét lefedik.

E szempontok figyelembevételével az az elhatározás született, hogy a 2008-ban az ország egész területén regisztrált minden olyan ügyet részletesen elemezzük, amely jogerősen befejeződött, illetve amelyben sor került a vádemelésre vagy a vádemelés elhalasztására, és az esetleges felmentő ítélet vagy megszüntető végzés nem bűncselekmény hiányában történt. A bűnügyi iratokat a fővárosi, illetve a megyei főügyészségeken keresztül szereztük be, az ország valamennyi főügyészségéről érkeztek akták (1. számú táblázat).

1. számú táblázat

Az elemzett bűnügyi iratok megoszlása a beküldő főügyészségek szerint

Megyék/főváros	Ügyek száma	Megyék/főváros	Ügyek száma
Baranya	9	Komárom-Esztergom	5
Bács-Kiskun	7	Nógrád	5
Békés	3	Pest	22
Borsod-Abaúj-Zemplén	27	Somogy	11
Csongrád	11	Szabolcs-Szatmár-Bereg	26
Fejér	11	Tolna	7
Győr-Moson-Sopron	11	Vas	4
Hajdú-Bihar	14	Veszprém	10
Heves	13	Zala	5
Jász-Nagykun-Szolnok	6	Budapest	76
		Összesen	**283**

A vizsgálat során háromféle kérdőívet: ügylapot, elkövetői és sértetti adatlapot, valamint ezekhez tartozó kódutasításokat készítettünk. A kinyomtatott kérdőíveket papír alapon töltöttük ki, majd sor került ezek számítógépes adatbevitelére, azután SPSS program használatával történő feldolgozására és értékelésére.[6] Az említett szempontok figyelembevételével összesen 914 kérdőívet vettünk fel: *283 bűncselekmény, 311 elkövető és 320 sértett adatainak elemzésére került sor.*

A bűncselekmény jogszabályi háttere

A hatályos törvényi szabályozás szerint a Btk. 230. §-ában meghatározott közfeladatot ellátó személy elleni erőszak hatályos tényállása a következő:

230. § (1) A 229. § rendelkezései szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt közfeladatot ellátó személy ellen követi el.

(2) Aki a 229. § (1)–(3) bekezdés szerinti bűncselekményt a közoktatásról szóló törvényben meghatározott közfeladatot ellátó pedagógus, vagy a nevelő és oktató munkát

[6] A kérdőívek kitöltésében dr. Utasi Judit volt a szerző segítségére, a számítógépes adatbevitelt és -feldolgozást pedig Rózsa Katalin végezte.

közvetlenül segítő alkalmazott sérelmére követi el, az (1) bekezdés esetén egy évtől öt évig, a (2) bekezdés esetén két évtől nyolc évig, a (3) bekezdés esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Látható, hogy e tényállás az *utaló diszpozíciók* közé tartozik[7], éppen ezért értelmezéséhez ismerni kell a hivatkozott hivatalos személy elleni erőszak törvényi tényállását is, amely a következőképpen hangzik:

229. § (1) Aki a hivatalos személyt vagy a külföldi hivatalos személyt jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályozza, intézkedésre kényszeríti, vagy eljárása alatt, illetőleg emiatt bántalmazza, bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a hivatalos személy elleni erőszakot csoportosan vagy felfegyverkezve követik el.

(3) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a (2) bekezdésben meghatározott csoport szervezője vagy vezetője, valamint, ha a hivatalos személy elleni erőszakot fegyveresen követik el.

(4) Aki hivatalos személy elleni erőszak elkövetésére irányuló csoportban részt vesz, vétséget követ el, és két évig, a csoport szervezője és vezetője bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki a hivatalos személyt vagy a külföldi hivatalos személyt az eljárása miatt bántalmazza, az (1)–(4) bekezdés szerint büntetendő akkor is, ha a bántalmazott a bűncselekmény elkövetésekor már nem hivatalos személy, vagy nem külföldi hivatalos személy.

(6) Aki hivatalos személy elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(7) Nem büntethető a (4) bekezdés alapján a csoport résztvevője, ha a csoportot önként vagy a hatóság felhívására elhagyja.

(8) Aki az (1)–(3) bekezdés szerinti bűncselekményt külön törvényben meghatározott intézkedést végrehajtó rendőr vagy pénzügyőr sérelmére követi el, az (1) bekezdés esetén egy évtől öt évig, a (2) bekezdés esetén két évtől nyolc évig, a (3) bekezdés esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A közfeladatot ellátó személy elleni erőszak bűncselekményének *jogi tárgya* a közérdekű feladatot ellátó személy szabályszerű eljárása zavartalanságához fűződő érdek. A bűncselekmény *passzív alanya* a közfeladatot ellátó személy.

A deliktum elkövetési magatartásai: az *akadályozás, az intézkedésre kényszerítés* (ezek közös elkövetési módja az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő megvalósítás,

[7] Csemáné Váradi E. – Görgényi I. – Gula J. – Lévay M. – Sántha F.: Magyar büntetőjog. Különös rész. 2. kötet. Complex Kiadó, Budapest, 2006, 64. o.

és közös konjunktív feltétele, hogy a közfeladatot ellátó személy elleni magatartás kifejtésére annak jogszerű eljárásában kerüljön sor), valamint a *bántalmazás.*

Az *akadályozás* a közfeladatot ellátó személy jogszerű kötelezettsége, feladata vagy intézkedése megkezdésének, illetve teljesítésének gátlását, ideiglenes vagy végleges megnehezítését, lehetetlenné tételét jelenti. Az erőszak olyan erőkifejtés, amely akadályozza, hogy a passzív alany háborítatlanul megvalósítsa a jogszerű eljárásának megfelelő tevékenységét. Nem szükséges, hogy az erőszak (fenyegetés) lenyűgöző, elkerülhetetlen kényszer formájában nyilvánuljon meg. A bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a közfeladatot ellátó személy az akadályozást határozottabb, erőteljesebb fellépésével elhárítja, vagyis az erőszak csak korlátozza a passzív alanyt az akaratának megfelelő magatartás tanúsításában. Az erőszak megvalósulhat például testi erő kifejtésével (a test megragadása, leszorítása, lefogása stb.), a helyváltoztatási lehetőség elvonásával stb. A fenyegetésnek a passzív alanyhoz kell szólnia, és olyannak kell lennie, amely általában alkalmas erős félelem keltésére. Az *intézkedésre kényszerítés* a passzív alanynak erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával olyan magatartásra kényszerítése, amit az eljárás során jogszerűen nem tehetne meg, vagy megtehetne ugyan, de nem áll szándékában. A *bántalmazás* a test ellen irányuló támadó jellegű tettlegesség.

A bűncselekmény *tettese* bárki lehet. A deliktum viszont *csak szándékosan* követhető el. Az elkövető tudatának át kell fognia a passzív alany közérdekű személyként eljáró minőségét, a közérdekű feladatot ellátó személy eljárása jogszerűségét, és a magatartás akadályozó vagy intézkedésre kényszerítő kihatását.

A közfeladatot ellátó személyek fokozott büntetőjogi védelmének indokait a következőkben szokták megjelölni:

- A hivatalos személy mellett célszerű fokozott védelmet nyújtani meghatározott munkakört betöltő, fontos közfeladatokat ellátó személyek részére is.[8]
- A jogalkotó a fokozott jogvédelmet (a fokozott felelősség nélkül) kiterjeszti olyan személyekre is, akiknél ez az általuk betöltött munkakör közérdekű volta és jelentősége folytán indokolt. A törvény tehát nem a személyeket, hanem azokat a közfeladatokat kívánja fokozott büntetőjogi védelemben részesíteni, amelyek zavartalan, rendeltetésszerű működése a közösség szűkebb vagy tágabb körének érdeke.[9]

[8] Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M.: Magyar büntetőjog. Különös rész. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998

[9] Bodgál Z. – Bodrogi K. – Erdősy E. – Fonyó A. – Gál A. – Gáspár Gy. – Kovács L. – Pintér J. – Wéber Gy.: Magyar büntetőjog. Különös rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1981, 285. o.

- Bár a közfeladatot ellátó személy eljárása nem hivatalos eljárás, azonban olyan eljárás, amely során tett intézkedések érinthetik az állampolgárok mindennapi életét, így indokolt őket is fokozottabb büntetőjogi védelemben részesíteni.[10]
- A jogalkotó a fokozott jogvédelmet kiterjeszti olyan személyekre is, akiknél ez az általuk betöltött munkakör közérdekű volta és jelentősége folytán indokoltnak tűnik. A törvény kizárólag azokat a közfeladatokat ellátókat kívánja fokozott büntetőjogi védelemben részesíteni, akiknek a zavartalan, rendeltetésszerű tevékenysége a közösség szűkebb vagy tágabb körének érdeke. A közfeladatot ellátó személy feladatait jogszabály alapján látja el, bár eljárása nem hivatalos eljárás, közérdekű tevékenységével kapcsolatban az állampolgárokra közvetlen hatásokkal bíró intézkedéseket hozhat.[11]

A szabályozás történeti fejlődését tekintve az 1961. évi V. törvény 156. §-a terjesztette ki a hivatalos személyt megillető büntetőjogi védelmet mindazokra, akik rendszeresen és hivatásszerűen közérdekű feladatokat látnak el a következők szerint:

156. § (1) A közforgalmú közlekedési vállalatoknak végrehajtó szolgálatát, a távközlési vállalatoknak végrehajtó és biztonsági szolgálatát ellátó alkalmazottait, továbbá a biztonsági szolgálatot teljesítő katonai személyeket, a közfeladatot ellátó polgári őröket, a büntetőeljárásban a védőt, valamint a jogszabályban meghatározott körben az orvost a 155. § alkalmazása szempontjából ugyanaz a büntetőjogi védelem illeti, mint a hivatalos személyeket.

A törvényhez fűzött miniszteri indokolás arra hivatkozott, hogy a hivatalos személyek működésének körén kívül is vannak olyan közérdekű funkciók, amelyek – bár nem teszik indokolttá az eljáró személy fokozott felelősségviselését, de – megkívánják a fokozott büntetőjogi védelmet, mivel a jogi tárgy, az állami tevékenység szabályszerűsége és az állami tekintély rajtuk keresztül is erős sérelmet szenvedhet.[12] Tehát a meghatározott személyi körök fokozott büntetőjogi védelmét nem az eljáró személy felelősségének nagysága, hanem az általa ellátott közérdekű funkció fontossága indokolja, amelynek szabályszerű működése az államnak is alapvető érdeke.[13]

---

[10] Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: Büntetőjog. Különös rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001, 261. o.

[11] Jakucs T. (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata. 2. kötet. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004, 818. o.

[12] A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962, 274. o.

[13] Bodrogi K.: i. m. 105–106. o.

A közfeladatot ellátó személyek büntetőjogi védelmét az 1978. évi IV. törvény is fenntartotta, eredetileg a következő szövegezéssel:

230. § A 229. § rendelkezései szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt

a) a posta vagy a közforgalmú közlekedési vállalat végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó alkalmazottja,

b) biztonsági feladatot teljesítő katona,

c) közfeladatot ellátó polgári őr,

d) a mentőszolgálat tagja,

e) bírósági vagy más hatósági eljárásban az ügyvéd,

f) jogszabályban meghatározott esetben az orvos ellen követi el.

Amint látható, eredetileg még e törvényben is – hasonlóan az 1961. évi V. törvényhez – a bűncselekményi tényállás határozta meg a passzív alanyok körét. Az 1998. évi LXXXVII. törvény 34. §-a azonban – 1999. március 1-jei hatállyal – már a Btk. Általános Részének rendelkezései közé, a 137. § 2. pontjába iktatta be a közfeladatot ellátó személy fogalmát nyolc alpontban:

közfeladatot ellátó személy:

a) a postai szolgáltató végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó alkalmazottja, a közforgalmú tömegközlekedési eszközt működtető gazdálkodó szervezetnél végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó személy, továbbá a közúti személyszállítási szolgáltatást végző más személy,

b) a biztonsági feladatot teljesítő katona,

c) a polgári védelmi szervezetbe beosztott és polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy,

d) a mentőszolgálat tagja,

e) a bírósági vagy más hatósági eljárásban a védő vagy a jogi képviselő,

f) az egészségügyről szóló törvényben meghatározott esetben az egészségügyi dolgozó, valamint az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személy,

g) a közoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a pedagógus,

h) az állami, önkormányzati, önkéntes és létesítményi tűzoltóság tűzoltói feladatot ellátó tagja.

Időközben – fő tendenciaként – érzékelhetően egyre bővült a passzív alanyok köre, igaz, bár jóval kisebb mértékben, de ellenkező előjelű változás is történt. Így például a Btk. eredeti 230. §-ának c) pontja a fegyveres biztonsági őrségről, természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvénnyel kiüresedett. E törvény e szervezeteket közhatalmi feladatokkal látta el, ezzel a Btk. eredeti szövegezésének megfelelő „közfeladatot ellátó polgári őr" fogalmát kitöltő személyi kör már hivatalos személynek minősül. Mindazonáltal a jelenleg hatályos Btk.

137. § 2. pontja már 14 alpontban sorolja fel a közfeladatot ellátó személyeket, további csoportba tartozókat is idevonva (például polgárőrök, családgondozók, szociális munkások, lelkészek stb.):

közfeladatot ellátó személy:

a) a postai szolgáltató végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó alkalmazottja, a közforgalmú tömegközlekedési eszközt működtető gazdálkodó szervezetnél végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó személy, továbbá a közúti személyszállítási szolgáltatást végző más személy,

b) a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája,

c) a polgári védelmi szervezetbe beosztott és polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy,

d) a mentőszolgálat tagja,

e) a bírósági vagy más hatósági eljárásban a védő vagy a jogi képviselő, a szakértő, és a hivatalos személynek nem minősülő kézbesítési végrehajtó,

f) az egészségügyről szóló törvényben meghatározott esetben az egészségügyi dolgozó, valamint az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személy,

g) a közoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a pedagógus, illetőleg a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott, valamint a felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a felsőoktatási intézmény oktatója, tanára, tudományos kutatója,

h) az állami, önkormányzati, önkéntes és létesítményi tűzoltóság, valamint a tűzoltó egyesület tűzoltói feladatot ellátó tagja,

i) a polgárőr a polgárőrségről szóló törvényben meghatározott feladatok ellátásával kapcsolatban,

j) a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló törvény szerint nyilvántartásba vett egyház lelkésze,

k) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben, valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvényben meghatározott munkakörben foglalkoztatott személy e tevékenysége gyakorlása során,

l) az erdészeti szakszemélyzet az erdőben, az erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületen és az erdészeti magánúton végzett erdőőrzési tevékenységével, valamint a jogellenes cselekmény hatóságnak történő bejelentésével kapcsolatban,

m) a villamos energiáról, a földgázellátásról, valamint a vízgazdálkodásról szóló törvényben meghatározott felhasználási helyek műszaki felülvizsgálatát, ellenőrzését, kikapcsolását és leolvasását végző személyek, feladataik ellátásával kapcsolatban,

n) a kormány által meghirdetett településbiztonsági programban végrehajtóként résztvevő személy.

A vizsgált cselekmények

A vizsgált 283 bűncselekmény ügyében a *nyomozati tevékenységet* 104 különböző nyomozó hatóság (103 rendőrkapitányság és egy nyomozó ügyészség)[14] látta el. A legtöbb ügyben a Miskolci Rendőrkapitányság (15), a Budapesti IX. Kerületi Rendőrkapitányság (11) és a Nyíregyházi Rendőrkapitányság (9) járt el. Az *ügyészségi feladatokat* 81 ügyészi szerv látta el. Leggyakrabban a Miskolci Városi Ügyészség (16), a Nyíregyházi Városi Ügyészség (12) és a Budapesti I. és XII. Kerületi Ügyészség (12) járt el. A büntetőeljárások *78 százaléka* a felmérés időpontjában már *jogerősen befejeződött*. A deliktumok döntő hányada az alapeseti tényállást valósította meg (273 cselekmény). Felfegyverkezve hat, csoportos elkövetésre négy esetben került sor, míg egyéb minősítő körülmény nem valósult meg.[15]

A cselekményeket jellemzően egy elkövető hajtotta végre, csupán az ügyek tíz százalékában szerepelt több terhelt:

1 elkövető	254 ügyben
2 elkövető	24 ügyben
3 elkövető	3 ügyben
4 elkövető	2 ügyben

Több elkövető esetén egymáshoz fűződő kapcsolatuk alapján leggyakoribb a hozzátartozói viszony:

Hozzátartozók	55 százalék
Barátok	35 százalék
Munkatársak	7 százalék
Párkapcsolatban lévők	3 százalék

A sértettek tekintetében ugyancsak tipikusnak mondható, hogy a cselekményeknek egyetlen áldozata volt csupán. Az ügyek mindössze 12 százalékában fordult elő több sértett, ami alig múlja felül a több elkövetőt tartalmazó ügyek arányát:

1 sértett	250 ügy
2 sértett	29 ügy
3 sértett	3 ügy
4 sértett	1 ügy

[14] Az egyik ügyben hivatalos személy elleni erőszak is megvalósult, ezért a Pestvidéki Nyomozó Ügyészség folytatta le az eljárást.

[15] A vizsgált cselekmények elkövetésekor még nem volt hatályos a 2010. évi LVI. törvény 6. §-a, amely minősített esetként kezeli a pedagógusok, vagy a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottak sérelmére megvalósított bűncselekményeket.

Így megállapítható, hogy a *cselekményekre tipikusan, mintegy kilencvenszázalékos arányban az egy elkövető–egy sértett képlet a jellemző,* a többes, különösen a csoportos elkövetés, valamint a több áldozat sérelmére megvalósított magatartás meglehetősen ritka.

A közfeladatot ellátó személy elleni erőszakok egyik sajátos vonása, hogy az elkövetésről a hatóságok jelentős számban nem közvetlenül a sértettől szereznek tudomást. A cselekmény jellegzetes megvalósulási formái következtében gyakori a sértett munkahelyéről (például forgalmi ügyelet, diszpécserközpont stb.) történő bejelentés (24 százalék), valamint a munkatárstól érkező információ (10 százalék) is (2. számú ábra).

2. számú ábra
A cselekmény hatóság tudomására jutásának módja (%)

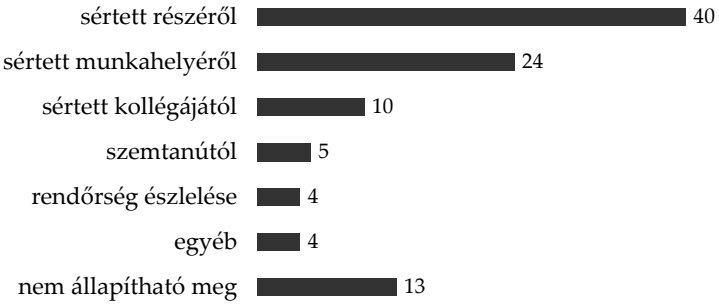

3. számú ábra
A bűncselekmény elkövetésének éve (%)

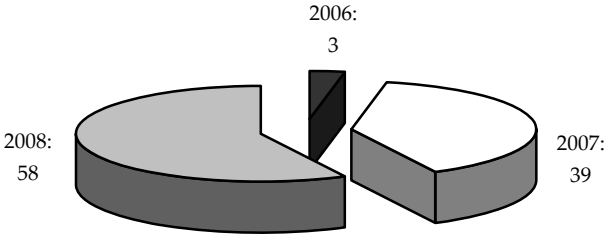

A kutatás a bűnügyi statisztikában 2008-ban regisztrált bűncselekményekre terjedt ki, ennek ellenére – a statisztikai adatgyűjtés jellegére tekintettel – természetesen lehetséges, hogy a bűncselekményt korábban követték el. Mindazonáltal a deliktumok nagyobb része 2008-ban valósult meg (58 százalék), 39 százaléka 2007-ben, 3 százaléka 2006-ban, és ennél régebben elkövetett cselekmény nem is akadt (3. számú ábra).

Az elkövetés idejének hónapok vagy évszakok szerinti megoszlását szemlélve szignifikáns különbségeket nem tapasztalhatunk. A legtöbb cselekményt októberben (12 százalék), a legkevesebbet pedig januárban (6 százalék) valósították meg.

Az elkövetési időpontok a napszakok, valamint a hét napjai szerint azt mutatják, hogy a közfeladatot ellátó személy elleni erőszakok inkább a mindennapi életvitelhez, és nem annyira például a szórakozáshoz kötődő cselekmények, mint számos egyéb erőszakos deliktum. Ennek megfelelően nem gyakoribbak az esti-éjszakai órákban, valamint a hétvégén történő cselekmények (4. számú ábra).

4. számú ábra
A bűncselekmény elkövetési ideje napszakok és a hét napjai szerint (%)

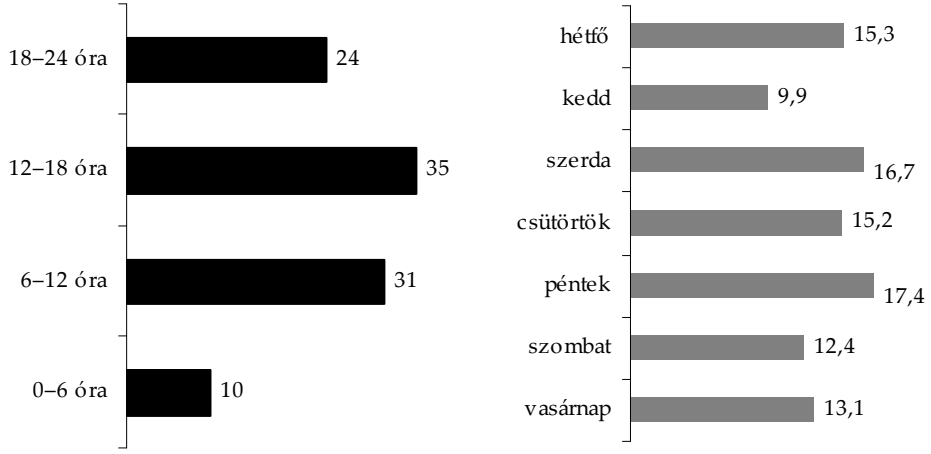

A cselekmények helyszínét tekintve a települések jellege szerint tipikusnak tekinthető a városi elkövetés (78 százalék), különösen a nagyvárosi, hiszen a bűntények 55 százalékát megyeszékhelyeken, illetve a fővárosban valósították meg. A külterületi elkövetés (4 százalék) általában olyan eseteket takar, amikor a cselekmény vonaton, két helység között történt (5. számú ábra).

5. számú ábra
A bűncselekmény elkövetésének helye a település jellege szerint (%)

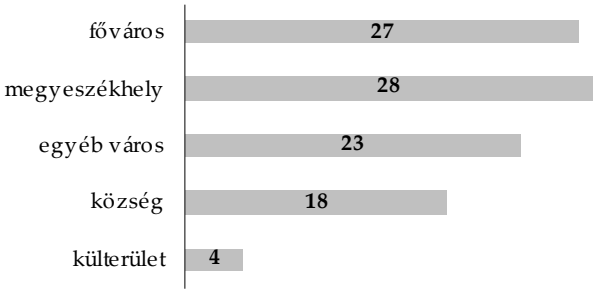

A konkrét elkövetési helyszínek közül kiemelkednek a járművek (28 százalék), valamint a járműmegállók, állomások (17 százalék), míg iskolák tizenegy, egészségügyi intézmények kilenc-, nevelőotthonok hét-, hajléktalanszállók három-, óvodák és lakások pedig kétszázalékos arányban fordulnak elő. Viszonylag ritka (12 százalék) az egyéb közterületen, illetve az egyéb helyeken (szórakozóhely, üzlet, postahivatal, gondozóközpont, bírósági tárgyalóterem) történő elkövetés (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
A bűncselekmények konkrét elkövetési helye

Elkövetési hely	%
jármű	28
állomás, járműmegálló	18
egyéb közterület	12
iskola	11
egészségügyi intézmény	9
nevelőotthon	7
hajléktalanszálló	3
óvoda	2
lakás	2
egyéb	8

A cselekmények döntő hányada (40 százalék) utazással kapcsolatosan valósult meg. Idetartoznak azok az esetek, amikor az elkövetők utazásuk során konfliktusba kerülnek például a jegyellenőrökkel, jegyvizsgálókkal, de azok az ügyek is, amikor a közlekedés egy résztvevője (általában autós, de kerékpáros is előfordult) bántalmazza mondjuk a buszvezetőt vagy a taxisofőrt valamely közlekedési szituációból

eredő vita miatt. Az ügyek másik két nagy csoportját az egészségügyi ellátással kapcsolatos (19 százalék), valamint az iskolával, nevelőintézeti élettel összefüggő (18 százalék) esetek jelentik. Ezen kívül még viszonylag nagyobb arányban fordulnak elő az ügyintézés során (7 százalék), valamint a hajléktalanszállóra, éjjeli menedékhelyre történő bejutással, vagy ott-tartózkodással kapcsolatos (3 százalék) incidensek.

A cselekmények elkövetése során nem volt jellemző az eszközhasználat, arra mindössze 13 százalékban került sor. A tettesek leggyakrabban kést (nyolc alkalommal), gáz-riasztó pisztolyt (4), valamint karót (3) vettek segítségül. Ezeken kívül azonban olyan „eszközök" használatára is sor került, mint kutya, személygépkocsi, teniszütő, selyemszalag, hólapát vagy porral oltó készülék.

A deliktumok 12 százaléka következtében keletkezett anyagi kár, összege háromszáz és 160 ezer forint között alakult. Húszezer forint feletti anyagi kár nyolc, míg százezer forintot meghaladó mindössze két esetben történt.

Az elkövetők

Amint már említettük, a cselekményeket jellemzően egy elkövető hajtotta végre. A 311 elkövető közül 254 (82 százalék) önálló tettes, 52 társtettes, 3 bűnsegéd és 2 felbujtó volt. Az ügyek egyik érdekes jellemzője, hogy bár többnyire csak egyetlen terhelt ellen folyt az eljárás, mégis nagyon gyakran, az esetek 48 százalékában az elkövetéskor jelen volt egy vagy több olyan személy, aki valamilyen szinten az elkövetőhöz tartozott (hozzátartozó, barát, osztálytárs), és aki előtt a tettes mintegy „produkálni" akarta magát, igyekezett kivívni az elismerését.

A nemek szerinti megoszlást tekintve a terheltek 76 százaléka férfi, 24 százaléka nő, ez elég magas arányú női részvételt jelez, hiszen a vizsgált 2008-as évben az összes bűnelkövetőnek csupán 16 százaléka tartozott a gyengébbik nemhez.

Az elkövetők életkorát szemlélve a 25-29 éves, majd a 30-34 éves korosztály dominál. Összesen 36 fiatalkorú (11,6 százalék) és egyetlen gyermekkorú (0,3 százalék) elkövető volt (6. számú ábra).

Állampolgárság szerint 11 külföldi (3,5 százalék) akadt (öt osztrák, két-két román és angol, valamint egy-egy svájci és finn állampolgár).

A családi állapotot tekintve többséget alkottak az egyedül élők, a legtöbben (36 százalék) nőtlenek vagy hajadonok voltak. A házasok (26 százalék) és az élettársi kapcsolatban élők (20 százalék) aránya együttesen sem érte el az elkövetők felét (7. számú ábra).

6. számú ábra
Az elkövetők megoszlása korcsoportok szerint (%)

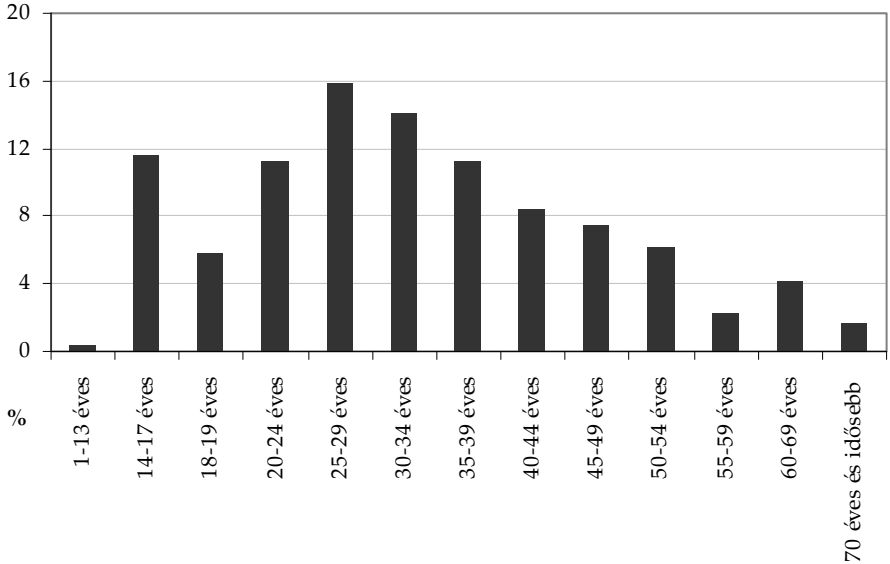

7. számú ábra
A felnőtt korú elkövetők családi állapota (N = 253) (%)

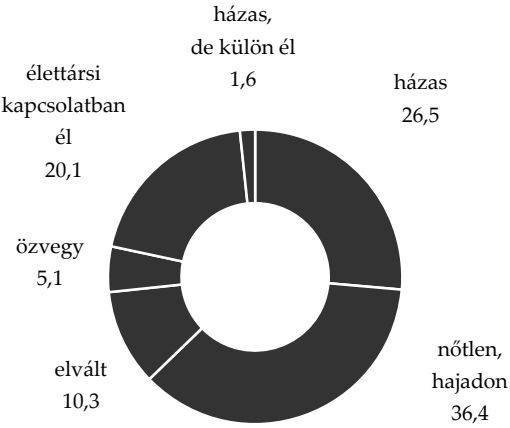

Az iskolai végzettség alapján a legtöbben az általános iskola nyolc osztályát végezték el (37 százalék). Hét elkövető nem járt iskolába, közülük öt analfabéta volt. Főiskolát vagy egyetemet 11 terhelt (4 százalék) végzett.

A felnőtt korú terheltek többségének (48 százalék) nem volt állandó munkahelye, míg 12 százalékuk csupán alkalmi munkát végzett. Ezen adatokból is kitűnik, hogy az elkövetők jelentős része hátrányos helyzetű, az életben nehezen boldoguló, a társadalom vesztesei közé sorolható személy.

A lakóhely jellege szerint többségben vannak a városlakók, de azt is megfigyelhetjük, hogy az elkövetők nagyobb arányban laknak községekben (27 százalék), mint az ott elkövetett bűncselekmények hányada (18 százalék), tehát jellemzőbb, hogy a falusi elkövetők valósítják meg a bűncselekményt városban, mint fordítva (8. számú ábra). A terheltek 74 százaléka esetében lakóhelyük azonos volt a cselekmény elkövetési helyével, míg 26 százalékuk más településen hajtotta azt végre.

8. számú ábra
Az elkövető lakóhelye a település jellege szerint (%)

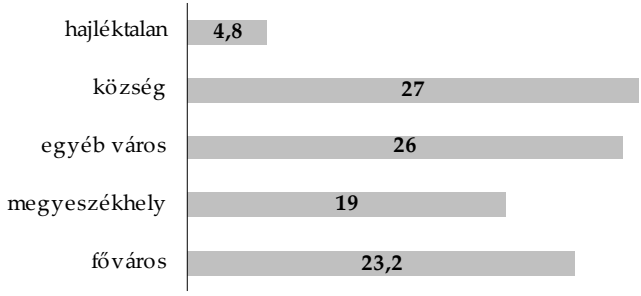

Az elkövetők oldaláról nézve is azt a cselekmények aspektusából már megismert tényt láthatjuk, hogy az elkövetések leggyakrabban utazással függnek össze. Emellett azonban nem ritka az sem (13 százalék), hogy a tettes kifejezetten a sértett felelősségre vonása céljából megy a bűncselekmény helyszínére (3. számú táblázat).

A cselekmény jellegét tekintve meglepőnek tűnik, hogy az elkövetők 43 százaléka korábban már ismerte a sértettet, méghozzá 33 százalékuk meglehetősen jól, 10 százalékuk pedig látásból. Korábban megállapíthatóan azonban csak 13,5 százalékuk esetén került sor nézeteltérésre, konfliktusra.

Az elkövetők személy elleni erőszakos magatartásuk során leggyakrabban ütést mértek áldozatukra, második helyen a lökés, rángatás, harmadikon pedig a rúgás szerepel. A cselekmények során egyébként előfordult karmolás, haj cibálása, poroltóval lefújás, sértett hátára ugrás, orrának megfricskázása vagy kutya ráuszítása is (9. számú ábra).

3. számú táblázat

Az elkövető milyen okból tartózkodott a bűncselekmény helyszínén?

	%
utazás	34
sértett felelősségre vonása	14
egészségügyi ellátás	10
lakóhelye	7
egyéb	6
nevelőintézeti, gyermekotthoni tartózkodás	6
séta, gyalogos közlekedés	5
hozzátartozó egészségügyi intézménybe kísérése, meglátogatása	5
szórakozás, italozás	4
tanulás, iskolai elfoglaltság	4
ügyintézés	3
hajléktalanszállón tartózkodás, oda bejutás	3

9. számú ábra

A személy elleni erőszak leggyakrabban alkalmazott módjai (az elkövetők hány százaléka alkalmazta)

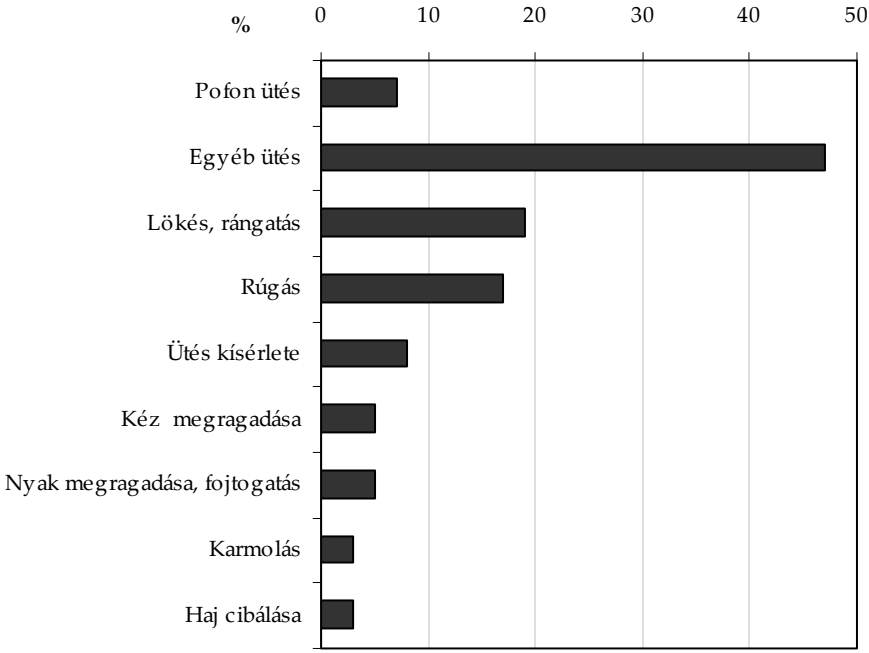

A 4. számú táblázat az elkövető részéről leggyakrabban jelentkező motívumokat szemlélteti. Ezek: az elkövető rendreutasítása, az elkövető hozzátartozóját ért vélt vagy valós sérelem megtorlása, az utazásból kizárás, a jegyellenőrzés alóli kibúvás, valamint valamely kérés nem teljesítése miatti dühös agresszió.

4. számú táblázat
A leggyakoribb elkövetési motívumok

	%
kérés nem teljesítése	9
jegyellenőrzés alóli kibúvás	10
elkövető utazásból kizárása	11
elkövető hozzátartozóját ért vélt vagy valós sérelem	12
elkövető rendreutasítása	16

Az elkövetők 38 százaléka bizonyult bűnismétlőnek, 22 százalékuk követett már el korábban valamilyen erőszakos bűncselekményt, míg végrehajtható szabadságvesztésre 11 százalékukat ítélte korábban a bíróság. A büntetőeljárás során ritkán került sor szabadságelvonással járó kényszerintézkedésre: a terheltek 6 százaléka volt őrizetben, 4 százaléka pedig előzetes letartóztatásban.

A közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakos cselekedetek végrehajtásakor jelentős szerepe van az alkoholnak: az elkövetők 36 százaléka ittasan követte el cselekményét. Számuk valószínűleg ennél is magasabb, hiszen az ittas állapot bizonyítására nincs szükség, mivel e bűncselekménynek nem tényállási eleme. Alkohol és gyógyszer együttes hatása alatt tíz elkövető (3,2 százalék) állt, ami leginkább alkoholt és Rivotrilt vagy Frontint jelentett. Kábítószeres állapotban két elkövető valósította meg cselekményét (10. számú ábra).

A cselekmény elkövetése során néhány esetben az elkövető is megsérült: tizennégyen (5 százalék) könnyű, öten (2 százalék) pedig súlyos sérülést szenvedtek.

Az alkalmazott szankciók tekintetében látható, hogy a felnőtt korúak esetében a felfüggesztett szabadságvesztés (42 százalék), míg a fiatalkorúaknál a próbára bocsátás (33 százalék) dominál (5. számú táblázat). A kiszabott szabadságvesztések tartama két hónap és három év két hónap között változott, leggyakrabban, 18 esetben (a szabadságvesztésre ítéltek 16 százalékánál) egyévi szabadságelvonást állapított meg a bíróság. A pénzbüntetések napi tételeinek száma 100 és 540 között, az egynapi tétel összege pedig 100 és 2000 forint között változott. A leggyakoribb a 300 napi tétel (pénzbüntetések 20 százalékánál) és a 300 forint egynapi tétel (22 százalék) volt.

10. számú ábra
Az elkövetésben szerepet játszott-e valamilyen drog? (%)

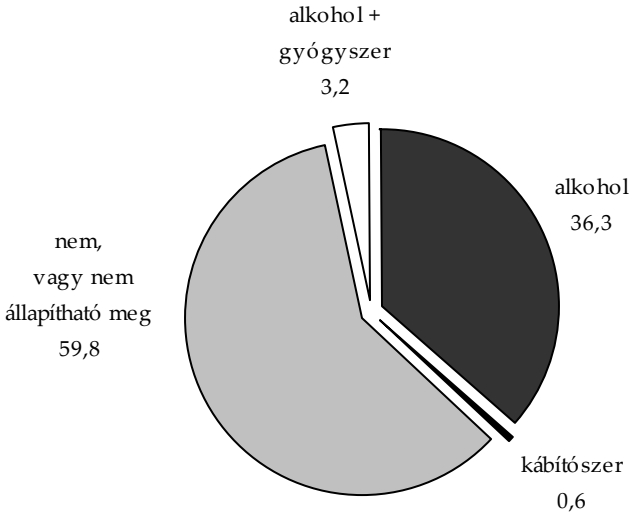

5. számú táblázat
A felnőtt és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott szankciók

Felnőtt korú (N = 213)		Alkalmazott szankció		Fiatalkorú (N = 30)
89 (41,8%)	←	felfüggesztett szabadságvesztés	→	8 (26,7%)
16 (7,5%)	←	végrehajtandó szabadságvesztés	→	3 (10,0%)
6 (2,8%)	←	vádemelés elhalasztása	→	6 (20,0%)
12 (5,6%)	←	közérdekű munka	→	1 (3,3 %)
15 (7,0%)	←	próbára bocsátás	→	10 (33,3%)
7 (3,3%)	←	megrovás	→	1 (3,3%)
–		javítóintézeti nevelés	→	1 (3,3%)
2 (0,9%)	←	felfüggesztett pénzbüntetés		–
64 (30,0%)	←	pénzbüntetés		–
2 (0,9%)	←	kényszergyógykezelés		–

A büntetőeljárások során a terheltek meglehetősen sokféleképpen reagáltak az ellenük felhozott vádakra a teljes tagadástól egészen addig, hogy „a sértett szaladt bele a késbe". A legtöbben arra hivatkoztak, hogy a sértett fizikailag bántalmazta őket (12 százalék), sokan elismerték, hogy hirtelen felindulásból cselekedtek, de népszerű volt az a védekezés is, hogy csak vita volt a felek között, és nem került sor erőszak alkalmazására, vagy hogy az nem volt súlyos. Sokan a sértett nem megfelelő stílusára, kommunikációjára hivatkoztak. Az elkövetők kilenc százaléka egyáltalán nem tett vallomást (11. számú ábra).

11. számú ábra
Az elkövető mivel védekezett az eljárás során? (%)

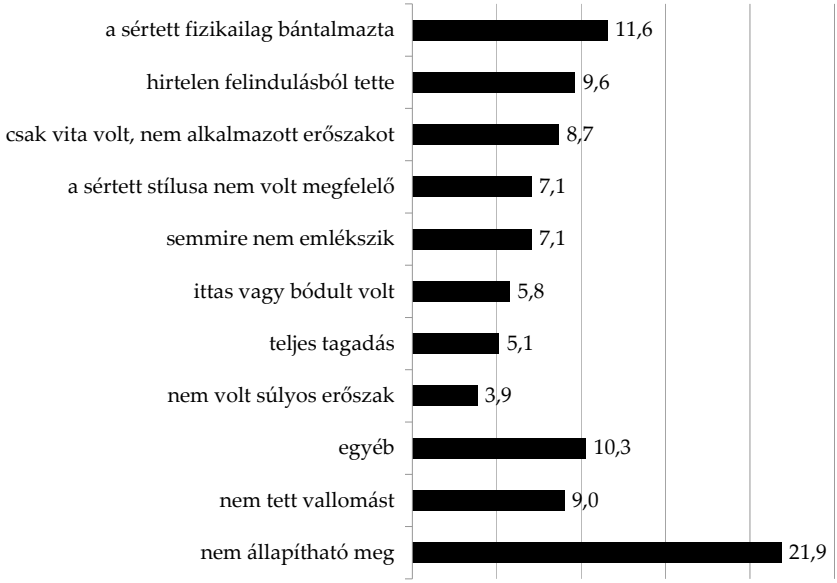

A sértettek

A közfeladatot ellátó személy elleni erőszakok esetén különösen kulcsszerepe van a sértettnek, hiszen e bűncselekményt csak a törvényben ilyen minőséggel felruházott személyek sérelmére lehet elkövetni.

Az áldozatokra, sértettekre vonatkozó adatok azonban sok esetben rendkívül hiányosak a bűnügyi iratokban, mivel a sértetteknek joguk van kérni adataik zártan kezelését, és e jogukkal gyakran élnek is. Az azonban természetszerűen minden

esetben kiderült, hogy milyen közfeladatot ellátó személynek minősül a felmérésben elemzett 311 sértett.

A 6. számú táblázat részletes bontásban szemlélteti a leggyakoribb sértetti kategóriákat, e szerint a sértettek legnagyobb része (13 százalék) a pedagógusok közül kerül ki. Az áldozatokat azonban természetesen több szempontból vizsgálhatjuk és csoportosíthatjuk. Például összevonhatjuk a közlekedésben dolgozókat (buszvezető, jegyellenőr, jegyvizsgáló, taxis), vagy az egészségügyi dolgozókat (mentőápoló, mentőtiszt, mentőorvos, egyéb orvos, egyéb ápoló), és ebben az esetben más arányokat kapunk.

6. számú táblázat
A sértett milyen típusú közfeladatot látott el?

	%
pedagógus	12,8
buszvezető	10,6
jegyellenőr	9,7
mentőápoló, mentőtiszt	8,8
szociális munkás, családgondozó	7,2
egyéb	7,2
taxis	6,9
jegyvizsgáló	5,6
orvos	5,6
polgárőr	5,3
biztonsági őr	5,0
gyermekfelügyelő, nevelő	4,7
postai alkalmazott	3,4
egyéb ápoló	2,8
mentőgépkocsi-vezető	2,5
óvodai dajka	1,3
mentőorvos	0,6

A sértettek életkorát tekintve látható, hogy gyakran idősebbek az elkövetőknél. A 30-34 és az 50-54 éves korosztály fordul elő legtöbbször, 19-19 százalékos arányban (12. számú ábra).

A bűncselekmény következtében az áldozatok több mint fele sérült meg (55 százalék). Szerencsére a súlyos sérülések aránya viszonylag csekély volt (4 százalék), egy sértett viszont életveszélyes sérülést szenvedett (13. számú ábra). Bizonyos esetekben azonban kisebb-nagyobb mértékben a sértetti közrehatás is tapasztalható a cselekmények megvalósulásánál. A sértettek verbális megnyilatkozásainak

gyakran nem megfelelő a stílusuk, hatalmi arroganciát demonstrál, amely – bár jogtalanul, de – kiválthatja egyes önérzetes emberek ellenállását. Különösen érzékeny a helyzet, amikor a közfeladatot ellátó fizikai kényszert alkalmaz. Sok esetben az elkövető azért bántalmazza a sértettet, mert úgy érzi, hogy mások előtt megszégyenítette, lejáratta. Ezért ha mód van rá, a közfeladatot ellátóknak célszerű kerülniük a nyilvánosság előtti felelősségre vonást.

12. számú ábra
A sértettek megoszlása korcsoportok szerint (N = 154) (%)

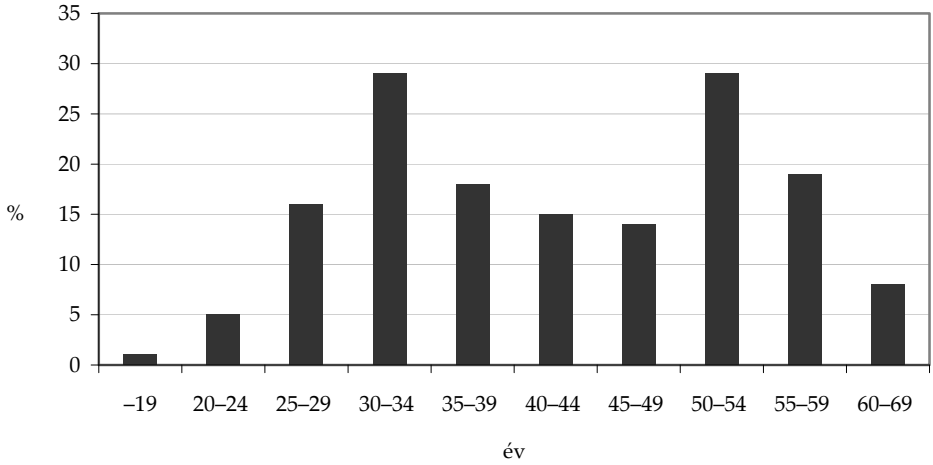

13. számú ábra
A sértett milyen sérülést szenvedett? (%)

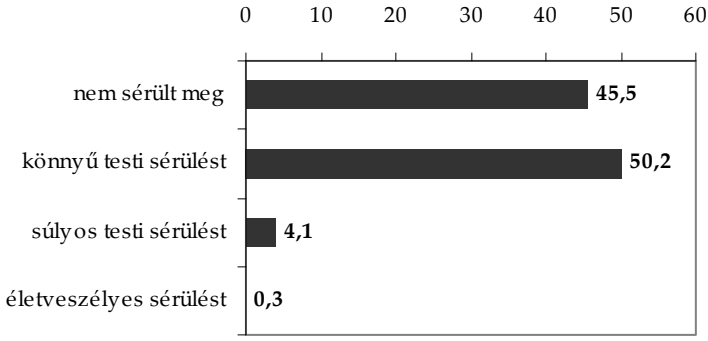

Összegzés

A kriminálstatisztikai adatokból és a híradásokból úgy tűnik, hogy kedvezőtlen tendenciák bontakoztak ki a közfeladatot ellátó személyek elleni bűncselekmények vonatkozásában. A jelenségre az utóbbi időben a média fokozott figyelme irányul, hiszen a jelek szerint tabuk vagy tabunak hitt tilalmak dőltek meg, mivel már tanárokat, orvosokat is vernek, a buszvezetők, ellenőrök bántalmazása pedig szinte mindennapossá vált. Szerencsére e bűncselekmények ritkán okoznak súlyosabb testi sérüléseket, nagyobb dologi károkat, ennél azonban veszélyesebbek a lelki megrázkódtatások és a társadalmi tudatra gyakorolt negatív hatás. E cselekmények kapcsán is érzékelhető, hogy az elmúlt két évtizedben nem a jogkövető magatartás vált szocializációs tényezővé, a normák tisztelete, becsülete erősen hanyatlott. Szükség van a jó értelemben vett tekintélytiszteletre, azt önmagában nem lehet antidemokratikus jelenségnek tekinteni, teljes elutasítása nihilizmushoz, anarchiához vezethet. Az empátiát nélkülöző elkövető e cselekmények során gyakran úgy gondolja, ez az ő jelenete, ő a főszereplő, az igazságosztó, aki megtorolhatja, ha rászólnak, ha figyelmeztetik, ha ellenőrzik, vagy ha egyszerűen csak nem teljesítik kérését. Mindazonáltal az időnként tetten érhető sértetti közrehatásról sem szabad megfeledkezni. Önmagában a közfeladatot ellátó személy minősítés senkit sem jogosít fel durvaságra, kulturálatlanságra. Sőt ezeknek az embereknek különösen figyelniük kellene a megfelelő magatartás tanúsítására, a kihívó, arrogáns viselkedés elkerülésére. Mivel potenciálisan többször kerülhetnek konfliktushelyzetbe, ezért fontos lenne konfliktuskezelő képzésük megvalósítása.

Jogdogmatikai vonatkozásban is szükséges a fejlődés, az egyértelműbb, világos szabályozás. Nem tekinthető a jogbiztonság szempontjából kielégítőnek az a helyzet, amikor belső szerződések alapján a jogalkalmazók is csak nehezen tudják eldönteni, hogy ki minősül közfeladatot ellátónak. A büntetéskiszabás terén a pénzbüntetések helyett egyéb szankciók alkalmazását tartanánk kívánatosnak, például munkanélküli, vagyontalan elkövetők esetében, valamint célszerű lenne e bűncselekmény tekintetében is lehetővé tenni a közvetítői eljárás alkalmazását.

Irodalom

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962

Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: *Büntetőjog – Különös rész.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001

Bodgál Z. – Bodrogi K. – Erdősy E. – Fonyó A. – Gál A. – Gáspár Gy. – Kovács L. – Pintér J. – Wéber Gy.: *Magyar büntetőjog – Különös rész.* BM Könyvkiadó, Budapest, 1981

Bodrogi K.: *A hivatalos személy elleni erőszak.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963

Csemáné Váradi E. – Görgényi I. – Gula J. – Lévay M. – Sántha F.: *Magyar büntetőjog – Különös rész. 1–2. kötet.* Complex Kiadó, Budapest, 2006

Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M.: *Magyar büntetőjog különös rész.* Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998

Jakucs T. (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata 1–2.* KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004

Münnich I. – Rózsa J.: *Erőszakos bűnözés az elmúlt negyedszázadban.* In: **Gödöny J. (szerk.):** *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok 23.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986